

Додаток до шкільної газети "Юнікс"

СловоГрай

9 листопада
ДЕНЬ
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ
та писемності

Читайте в номері:

- Походження української мови
- Суржик і культура мовлення
- Явище паронімії в українській мові
- Модна і сучасна мова
- Іноземці про українську мову

Велична, щедра і прекрасна мова,
Прозора й чиста, як гірська вода, –
То України мова барвінкова, –
Така багата й вічно молода.
Вона, як ніжна пісня колискова,
Заходить в серце й душу з ранніх літ,
Ця мова, наче пташка світанкова,
Що гордо лине в свій стрімкий політ.

Олександр Олесь

Походження української мови

Історію української мови починають від праслов'янської (спільнослов'янської) мовної єдності, яка виділилася з індоєвропейської прамови приблизно в III тис. до н. е. Праслов'янська доба тривала близько 2000 років.

За традиційною версією походження східнослов'янських мов, яка ще донедавна була офіційною та обов'язковою, вважалося, що після завершення праслов'янської епохи розпочався спільний східнослов'янський період, який тривав понад 500 років та закінчився лише в XI-XII ст. під час феодальної роздробленості Київської Русі. У цей час нібито сформувалася й спільна для всіх східних слов'ян так звана давньоруська мова, на основі якої з XIII ст. виникають три східнослов'янські мови – українська, російська та білоруська – як мови відповідних народностей.

Безперервність історичного розвитку етносу на українських землях від середини I тис. н. е. до нашого часу може свідчити про те, що після розпаду праслов'янської мовної спільності в цьому ареалі почав формуватися український етнос і відповідно – українська мова. Вона перейняла від праслов'янської значний специфічний лексичний фонд і чимало фонетичних та граматичних (насамперед, морфологічних) рис, які в інших слов'янських мовах замінилися новими, а в українській мові вони склали найдавнішу групу мовних особливостей.

Разом з християнством до Київської Русі прийшла старослов'янська (або церковнослов'янська) мова, створена на базі давньоболгарських діалектів Кирилом і Мефодієм (одних з перших слов'янських культурних діячів). Нею писалися релігійні та офіційні тексти. Старослов'янська мова довгий час виконувала функції писемної мови.

З XIV до XVIII ст. на теренах України побутувала староукраїнська мова, яка активно використовувалася як писемна. Поява новоукраїнської мови, яка згодом стала сучасною літературною, датується XIX ст. Її зачинателем вважається письменник І.Котляревський, а основоположником – Т.Шевченко. В основі сучасної літературної мови лежить система полтавсько-наддніпрянських говірок.

Згідно з указом Президента 9 листопада оголошено Днем української писемності та мови. Він відзначається щорічно 9 листопада в день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця.

Молитва за рідну мову

Боже, Отче милостивий,
Ти нам дав ту мову красну,
Поміж мовами найкращу,
Нашу рідну, нашу власну.

Тою мовою співала
Нам, маленьким, наша мати,
Тою мовою навчала
Тебе, Боже, прославляти.

Тою мовою ми можемо
Величатись перед світом,

Бо між мовами ця мова –
Мов троянда поміж цвітом.

Поможи, Небес Владико,
Хай буде по Твоїй волі,
Щоб та мова гомоніла
Вільно: в хаті, церкві, школі.

Дай діждати пошанівку
Рідного святого слова,
Щоб цвіла на славу Божу
Наша українська мова!

Суржик і культура мовлення

3

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде...

Максим Рильський

Як свідчать наукові джерела, «суржик» належить до специфічної форми побутування мови в Україні. Його національну й соціальну природу відображає сам термін, запозичений із сільськогосподарської лексики. Тлумачний словник української мови фіксує слово суржик у двох значеннях: перше – це суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса; друге ж значення цього слова більш наукове – це елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови. Тобто - нечиста мова! Отже, семантичне ядро слова «суржик» поєднує два елементи значення – змішування двох різних субстанцій і пониження якості утвореного внаслідок змішування продукту.

І ось з такого “венегрету” виходить “суржик”. І стає досить сумно, що ми, українці, просто не знаємо своєї рідної, солов'їної мови.

В українській мові є немало «законних», унормованих русизмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів, запозичень з інших європейських мов. Вважається, що близько 10% слів нашої мови є іншомовними запозиченнями. Однак, коли слова з чужої мови вживаються бездумно, безсистемно, коли перекручується їх зміст і спотворюється звукове оформлення, це засмічує мову.

Пропонуємо Вам шість порад, як почати говорити правильно українською:

- **Побільше спілкуйтесь українською.**
- **Читайте українські статті, газети, журнали.**
- **Переглядайте україномовні фільми.**
- **Слухайте українську музику.**
- **Користуйтесь українським програмним забезпеченням.**
- **Корисними є також дописи в українських форумах та Вікіпедії, спілкування в різних українських гуртках та групах.**

Неправильно	Правильно
Багаточисельний	Численний
Красти	Фарбувати
При допомозі	За допомогою
Безвихідне становище	Безвихідь
Приймати до уваги	Брати до уваги
Прийняти заходи	Вжити заходів
Прийшла удача	Пощастило, поталанило
Прийшлося	Довелося
Благополуччя	Добробут
Приносити вибачення	Просити вибачення, перепрошувати
Любий	Будь-хто, будь-який
Магазин	Крамниця
В двох словах	Двома словами
Міроприємства	Заходи, справи
Мова йде	Йдеться про
Просто-напросто	Всього-на-всього
Визивати	Викликати
На днях	Цими днями
Радувати око	Тішити око
На протязі	Упродовж, протягом
Насморк	Нежить
Не дивлячись на	Незважаючи на
Роздягалка	Роздягальня
Не по собі	Ніяково, незручно
Тим не менше	Однак, проте
Другим разом	Іншим разом
У найближчий час	Найближчим часом
Уютно	Затишно
Форточка	Кватирка
По замовленню	На замовлення
Позвати	Покликати
Здійснити вплив	Вплинути
Полочка	Поличка

Явище паронімії в українській мові

Пароніми — слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Часто вони мають один корінь, а різняться суфіксом чи префіксом. Незначна відмінність у вимові призводить до помилок, тому варто приділяти увагу вживанню малознайомих слів, додатково перевіряючи їхнє тлумачення.

Звертаємо вашу увагу на деякі з цих слів.

ЗАПИТАННЯ — ПИТАННЯ

Запитання — звертання до когось, яке потребує відповіді, роз'яснення тощо.

Питання — вживається переважно тоді, коли йдеться про якусь проблему, справу, котрі потребують роз'яснення, обговорення, вивчення тощо.

БЕРЕЖЛИВИЙ — БЕРЕЖНИЙ

Бережливий — ошадливий, економний.

Бережний — який уміє берегти щось, дбайливо поводитися з чим-небудь; дбайливий.

ВАЖЛИВИЙ — ВАЖНИЙ

Важливий — який має велике, особливе значення.

Важний — сповнений гідності, поважний, гордий.

ЗГОДНИЙ — ЗГІДНИЙ

Згодний — який дає, виявляє згоду комусь, солідарний з кимось тощо.

Згідний — відповідний до чогось.

ГРОМАДСЬКИЙ — ГРОМАДЯНСЬКИЙ

Громадський — який стосується суспільства, громадян.

Громадянський — який стосується громадянина як члена суспільства, властивий йому.

ГРИВНЯ — ГРИВНА

Гривня — грошова одиниця України.

Гривна — металева шийна прикраса у вигляді обручки.

АДРЕСАТ — АДРЕСАНТ

Адресат — той, хто отримує листа.

Адресант — той, хто пише листа.

ПОКАЗНИК — ПОКАЖЧИК

Показник — свідчення, доказ, ознака чогось.

Показчик — знак, що показує напрям руху, розташування чогось.

ОСОБИСТИЙ — ОСОБОВИЙ

Особистий — який є власністю окремої особи, безпосередньо належить їй, персональний.

Особовий — який стосується особи; відкритий на окрему особу.

РЯТІВНИК — РЯТУВАЛЬНИК

Рятівник — той, хто врятував або рятує когось або щось.

Рятувальник — той хто професійно займається рятуванням когось або чогось.

Модна і сучасна мова

У нашій рідній мові — наша душа, і тому саме українські слова часто можуть найповніше передати наші думки, висловити наші почуття. Вони цілком відповідають нашому внутрішньому стану — і ніде в іншій мові не знайдеться аналогів щирого, мелодійного, справжнього українського слова. Наприклад, сказати: "Я тебе люблю!" може бути недостатньо, адже любити можна книгу, музику, картину, мистецтво, письменника, співака, актора тощо. А ось єдиний, рідний людині лише українською мовою можна сказати найпотаємніше: "Я тебе кохаю!"

Мова не може бути немодною чи несучасною, бо мова — це душа народу, відображення його внутрішнього світу, його самотності.

Такий народ може заявити про себе на весь голос, що він має свою землю, свою волю, свої мрії та прагнення. Саме таким є український народ, що підтверджує швидкий і неспинний розвиток української мови, української літератури, українського мистецтва тощо. Немає жодних причин сумніватися, що наша рідна мова — модна і сучасна.

Гвинтокрил (вертоліт)
Світлина (фотографія)
Всемережжя (Інтернет)
Канাপка (бутерброд)
Філіжанка (маленька чашка)
Кватирка (форточка)
Фіранка (занавіска)

Полива (глазур)
Виднокіл, виднокрай, гори сонць
(горизонт)
Літовище (аеродром)
Рахманний (тихий, спокійний)
Ремствувати (нарікати)
Копаний м'яч (футбол)

Українська мова - божиста, богодана, богообрана. (М. Фішбейн)

Українці люблять повторювати, що українська мова займає друге місце по мелодійності після італійської. Але що насправді думають іноземці про нашу мову?

- Українська мова звучить на подив м'яко, при тому, що у ній є багато шиплячих звуків. (Португалія. Карлос, бухгалтер)
- Українська звучить дуже пристрасно та емоційно. Ваші пісні дуже схожі на наші. Дуже приємна на слух мова. (Індія. Шанкар, програміст)
- Українська мова для мене дуже близька. Звучить дуже весело, як суміш польської, білоруської та російської. (Польща. Петр, соціолог)
- Українська мова дуже жива і кваплива, начебто українці бояться не встигнути все розповісти. (Бельгія. Йоган, програміст)
- Для мене українська мова звучить дуже м'яко. Коли чуєш одних і тих же людей, що говорять українською і російською, то здається, що, говорячи українською, вони добріші. (Туреччина. Волкан, продавець)
- Українська мова звучить дуже незвично. У ній відчувається відбиток старовини, я б навіть сказав аристократичність. І ще українська звучить дуже поетично. (Уельс. Ендрю, соцпрацівник)
- Українська мова звучить дуже войовниче і по-чоловічому. В ній відчувається живий ритм. Я б порівняв її з літньою грозою: спочатку чується гуркіт грому, а потім тебе огортають теплі краплі води. (Кувейт. Алі, бізнесмен)
- Ваша мова — мелодійна, співуча, як на мене, вона мало схожа на російську, російська більш тверда. Українською, здається, абсолютно неможливо лаятися: що не кричи, все одно пісня вийде. У цьому вона близька до італійської, і це не дивно, що обидві мови — нашу та вашу — визнано найкрасивішими у світі. (Італія. Мікеле Плачидо, актор)

Хто сказав, що наша мова груба?

Хто сказав, що наша мова груба?
Груба лиш тому, кому не любя.
Де іще від матінки-матусі
Ти почуєш спатоньки-спатусі?
Ну яка на світі знає мова
Зменишувальні форми дієслова?
Хоч у нас і кажуть, що невістка
Буцімто чужа у хаті кістка,
Та недавно ув одній господі
Чув таке я, що повірить годі:
Каже до невістоньки свекруня:
"Ти вже хочеш їстоньки, Віруню?"
Хто ж сказав, що наша мова груба?
Груба лиш тому, кому не любя.
Ну скоріше — незбагненна мова,
Легідно-чарівно-загадкова.
Де ще в світі є така країна,
Як терпляча Україна - ненька,
Щоб і тих, хто їй завдав руїни,
Звала незлобливо — воріженьки?

Дмитро Білоус

Видання Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Т.Г. Шевченка
Черкаської міської ради Черкаської області
Головний редактор: Скорик Тетяна Андріївна
Відповідальна за номер: Пластун Ярослава Вікторівна
Редакційний склад: Конюшей Анжеліка, Євтушевська Ольга, Штельмах Марія, Диченко Діана,
Горопашна Єлена